

Centar za obrazovne politike

**Komentari na predlog
Nacionalnog programa za integraciju
u Evropsku uniju (NPI)
- oblasti obrazovanja i nauke -**

Avgust 2008.

Nacionalni program za integraciju u Evropsku uniju (NPI) bi trebalo da bude ključni dokument Vlade Republike Srbije u budućem radu na priključivanju naše zemlje Evropskoj uniji, u kojem će se naći strateški ciljevi, odgovarajuće političke reforme i mere potrebne za realizaciju ovih ciljeva. Centar za obrazovne politike (COP) sa svojim saradnicima želi da doprinese poboljšanju ovog značajnog strateškog dokumenta ukazivanjem na najvažnije elemente koji bi trebalo da se nađu u njemu, a koji se tiču prvenstveno oblasti obrazovanja i nauke. Pre svega, smatramo da je neophodno jasnije predstaviti kontekst u kome se planira razvoj obrazovanja i nauke u svetlu evropskih integracija.

Kontekst NPI – Srbija kao društvo znanja na putu ka Evropskoj uniji

Postavljajući izgradnju najkonkurentnije ekonomije u svetu zasnovane na znanju kao svoj osnovni cilj, **Evropska unija se nedvosmisleno opredelila za stvaranje društva znanja** (ili društva zasnovanog na znanju, kako se ovaj pojam koristi u NPI-u). Prepoznavanjem znanja kao sirovine, odnosno najvažnijeg resursa razvoja društva u kome se kao osnovna roba javljaju intelektualni i inovativni proizvodi i usluge, implicitno su definisani ne samo mesto i uloga obrazovnih i istraživačkih politika kao integralnog dela ekonomske i drugih društvenih politika, već je i ispostavljen zahtev za kreiranjem instrumenata njihovog razvoja, kao i indikatora praćenja ostvarenih rezultata.

Polazeći od činjenice da održivi ekonomski rast i kontinuirano poboljšavanje životnog standarda stanovnika danas zavisi od proizvodnje, selekcije, prilagođavanja, komercijalizacije i efikasnog korišćenja znanja, Evropska unija je locirala tri uporišne tačke koje čine **trougao znanja** u okviru kojih je neophodno uspostaviti instrumente razvoja. Polaznu tačku čini **naučni rad i istraživanje** u okviru kojeg se znanje stvara i nadograđuje. Ovako akumulirano znanje se diseminira kroz **obrazovanje**, koje čini drugu uporišnu tačku trougla. Time se zapravo, osnovni resurs, mnogostruko uvećava. Primenom znanja, kroz **inovacije**, koje čine treće teme trougla, stvara se dodatna vrednost proizvoda.

U cilju razvoja aktivnosti na kojima počiva trougao znanja Evropska unija je izdvojila **četiri oblasti delovanja**:

1. Stvaranje Evropskog prostora istraživanja – European Research Area (ERA)¹
2. Razvoj osnovnog i opšteg obrazovanja
3. Razvoj strukovnog obrazovanja i usavršavanja – Kopenhagenski proces², učenje tokom čitavog života
4. Stvaranje Evropskog prostora visokog obrazovanja – European Higher Education Area (EHEA)³

Evropski prostor istraživanja – ima za cilj da se prevaziđe fragmentiranost istraživačkih aktivnosti, programa i politika da bi se na taj način povećalo ulaganje u istraživanje kroz privlačenje investicija iz industrije. Ovo pre svega podrazumeva obezbeđivanje visokog stepena razmene istraživača između institucija, disciplina, sektora i zemalja, unapređivanje i integrisanje infrastrukture (kroz umrežavanje), formiranje kritične mase finansijskih i istraživačkih resursa, posebno kroz javno-privatno partnerstvo, efikasna deoba znanja između javnog istraživanja i industrije, dobro koordinirane istraživačke programe i prioritete, itd. U cilju realizacije ovih ciljeva kao najvažniji instrumenti razvijeni su Evropski okvirni projekti (FP6, FP7⁴), Evropski naučni savet (ERC⁵) i Evropski institut za tehnologiju (EIT⁶).

Osnovno i opšte obrazovanje – u ovako koncipiranom novom društvu, znanje mora biti pre svega u funkciji razvoja privrede i društva uopšte, odnosno, mora biti praktično i upotrebljivo. Naravno, ovo ne

¹ http://ec.europa.eu/research/era/index_en.html

² http://ec.europa.eu/education/copenhagen/index_en.html

³ http://ec.europa.eu/education/policies/educ/higher/higher_en.html

⁴ http://cordis.europa.eu/fp7/home_en.html

⁵ <http://erc.europa.eu/>

⁶ http://ec.europa.eu/eit/index_en.htm

znači da opšte i teorijsko znanje treba zanemariti – ono ostaje osnova u funkciji stvaranja primenljivog znanja u praksi. U savremenom društvu, pojedinac mora biti sposoban da upotrebi svoje znanje, da ga unapredi, da selektuje ono što je bitno u datom kontekstu, i da razume ono što je naučeno tako da se to može prilagoditi zahtevima sve bržih promena okruženja. Otuda je osnovna tendencija da se obrazovni proces, umesto uobičajenog prenošenja činjenica, usmeri ka razumevanju naučenog. Štaviše, ono mora biti primenljivo u praksi, upravo zato što je razvoj tehnologije i nauke danas takav da su promene vrlo česte i znanje brže zastareva nego ranije. Četiri osnovna strateška cilja EU u ovoj oblasti su: podizanje kvaliteta obrazovanja, olakšavanje pristupa obrazovanju, otvaranje evropskog obrazovanja prema svetu i uspostavljanje evropskog obrazovanja i usavršavanja do 2010. godine kao svetske reference kvaliteta.

Strukovno obrazovanje i usavršavanje – novi poslovi zahtevaju visok stepen formalnog obrazovanja i sposobnosti da se usvoji i primeni teorijsko i analitičko znanje. U prilog tome govore i predviđanja da će do 2010 godine više od 85% novostvorenih radnih mesta u Evropskoj uniji zahtevati srednje ili više obrazovanje. U cilju praćenja razvoja strukovnog obrazovanja razvijeno je 29 indikatora. S obzirom da, usled razvoja tehnologije, nauke i društvenih promena, jednom stečeno znanje kroz nekoliko godina zastareva, stalno sticanje novih znanja je postalo uslov razvoja. Time doživotno učenje postaje obaveza i pravo svakog pojedinca, a obezbeđivanje pristupa obrazovanju svima pod jednakim uslovima obaveza države i društva. Konceptcija doživotnog učenja zahtevala je donošenje Evropskog okvira kvalifikacija⁷ u kome je specificirano osam nivoa znanja (teorijskog i činjeničnog), veština (kognitivnih praktičnih), kao i kompetencija (odgovornost i samostalnost u radu). Evropski okvir kvalifikacija je omogućio i uspostavljanje odnosa između formalnog i neformalnog učenja.

Visoko obrazovanje – Bolonjski proces, koji je otpočeo 1999. godine, kao jedan od svojih glavnih ciljeva postavlja stvaranje jedinstvenog Evropskog prostora visokog obrazovanja i to sa ciljem povećavanja mobilnosti studenata, nastavnika, istraživača, i diplomiranih stručnjaka, kao i u cilju bolje pripreme studenata za budući profesionalni rad, aktivno učešće u osnaživanju demokratskog društva i individualni razvoj. Proces podrazumeva pre svega reformu studijskih programa (u strukturi i sadržaju), ali i uspostavljanje saradnje po pitanju osiguranja kvaliteta visokog obrazovanja na evropskom nivou (pogotovo kroz uspostavljanje Evropskog registra za osiguranje kvaliteta u visokom obrazovanju – EQAR⁸), kao olakšano priznavanje kvalifikacija i delova studija, najviše kroz punu implementaciju Lisabonske konvencije o priznavanju kvalifikacija⁹). U oblasti visokog obrazovanja, strateški cilj EU je i povećanje atraktivnosti visokog obrazovanja u Evropi, u čiju svrhu je za period 2007-2013. godine kroz tzv. *Lifelong learning*¹⁰ program, EU izdvojila ukupno 7 milijardi evra.

Potpisivanjem Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju i samom izradom NPI-a, Srbija je nedvosmisleno pokazala da želi da postane konkurentna na evropskom i svetskom tržištu, ne samo ekonomskom, već i tržištu rada, kapitala i znanja. Ostvarivanje ovog cilja podrazumeva njenu punu posvećenost razvoju društva znanja. To nije samo uslov evropskih integracija, već neminovnost postojanja u savremenom svetu. Takođe, to nije proces koji će se završiti u kratkom roku i koji se odnosi samo na određene delove državnog sistema. Naprotiv, stvaranje društva znanja je dugotrajan proces, koji zahteva angažovanje svih delova države i društva. Naime, iako za razvoj društva znanja ključnu ulogu ima obrazovni sistem i naučno-istraživačka delatnost, on zavisi i od odgovarajuće reakcije drugih društvenih sistema, kao i tehnološkog razvoja. S druge strane, obrazovanje i nauka nisu izdvojeni sistemi i ne mogu se razvijati nezavisno od društva u celini. Zbog toga razvoj

⁷ Recommendation of the European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on the establishment of the European Qualification Framework for lifelong learning (2008/C 111/01), Official Journal of the European Union 6.5.2008. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2008:111:0001:0007:EN:PDF>

⁸ <http://www.eqar.eu/>

⁹ http://www.coe.int/t/dg4/highereducation/Recognition/LRC_en.asp

¹⁰ http://ec.europa.eu/education/programmes/newprog/index_en.html

savremenog društva znanja nije samo u domenu obrazovnog sistema, već zavisi od međusobne povezanosti i usklađenosti različitih sektora.

Nesumnjivo je da predlog NPI-a u velikoj meri odražava i sadašnju podelu nadležnosti po pojedinim ministarstvima koja su, po svojoj delatnosti, dužna da pripreme i sprovedu određene korake. Međutim, činjenica je da se bez tesne saradnje u objedinjavanju aktivnosti više ministarstava ne mogu obezbediti uslovi za iskorak Srbije ka društvu znanja. Otuda verujemo da bi osnovni princip pri formulisanju ovog dela NPI-a trebalo bi da bude jasno sagledavanje instrumenata koji su već razvijeni u Evropskoj uniji, izdvajanje prioriteta i definisanje koraka kojima bi se oni ovde mogli implementirati. Osim toga, imajući u vidu da je u prethodnom periodu jedan set zakonskih predloga (prevažodno izmena postojećih zakona ali i predloga novih zakona) i strateških dokumenata (pojedinačnih strategija i politika, i odgovarajućih akcionih planova) formulisan i da je ušao u proceduru¹¹, od izuzetne važnosti za punu i pravovremenu implementaciju NPI je da se u najbržem mogućem roku započete procedure okončaju. Ovime bi se omogućila jasnija početna situacija i ubrzalo sprovođenje mera navedenih u NPI.

Imajući u vidu sve ovde navedeno, smatramo da je u postojećem predlogu NPI-a potrebno izvršiti određene promene i dopune, kao i razjasniti pojedine delove koji se tiču nauke i obrazovanja, a u funkciji razvoja Srbije kao modernog društva znanja.

Konkretni predlozi za izmene NPI

1. Za ostvarivanje ciljeva stvaranja društva znanja potrebna je znatno **veća koordinacija rada i uzajamna saradnja različitih ministarstava** (ministarstava zaduženih za obrazovanje, nauku, informaciono društvo, rad, zapošljavanje i socijalna pitanja, regionalni razvoj, omladinu i finansije) i drugih relevantnih nacionalnih institucija. Iako je postojeća struktura odgovornosti i zaduženja u NPI-u formirana tako da reflektuje strukturu administracije same EU, tj. Evropske komisije, ipak je neophodno da se u okviru NPI-a predvide konkretni mehanizmi međusektorske saradnje. NPI bi trebalo da sadrži konkretniji prikaz ovakvog zajedničkog rada, naročito na realizaciji pojedinačnih planiranih ciljeva i prioriteta (kao što je npr. izrada Nacionalnog okvira kvalifikacija, razvoj informacionog društva, decentralizacija obrazovanja, itd.). Takođe, kao jedan od problema u prethodnom periodu u radu ministarstva zaduženog za obrazovanje je bio nedostatak međusektorske saradnje unutar samog ministarstva. U NPI-u bi trebalo navesti rešavanje ovog problema kao kratkoročni prioritet. Postojeća iskustva pri izradi GOP-a (Godišnji operativni planovi) predstavljaju odličnu osnovu za učvršćivanje međusektorske i unutarsektorske saradnje.

2. Usvajanje Nacionalnog okvira kvalifikacija (NOK) je jedan od prioriteta od značaja za čitavo društvo. O njegovom definisanju se govori kao o srednjoročnom prioritetu u oblasti obrazovanja. Iako je za izradu NOK-a potrebno određeno vreme, smatramo da je neophodno ovom pitanju u što skorijem roku pristupiti sa daleko više odgovornosti i efikasnosti. Ukoliko želimo da poštuemo evropske standarde i uputstva, kao i da omogućimo slobodno kretanje radne snage (uključujući visoko obrazovanu radnu snagu) onda do 2010. godine moramo imati NOK u primeni, koji je uporediv sa Evropskim okvirom kvalifikacija (EQF), a do 2012. godine sve pojedinačne kvalifikacije stečene u Srbiji moraju biti iskazane i konkretnim nivoom EQF- a. Imajući u vidu da gotovo ništa do sada nije urađeno po pitanju pripreme NOK-a, a da je (pored pomenutih rokova) NOK od izuzetnog značaja za obrazovni sistem u Srbiji, kao i pitanja zapošljavanja i privrede uopšte, smatramo da je u NPI-u potrebno da se ovom pitanju posveti daleko veća pažnja i da se jasno naznači dinamika donošenja Nacionalnog okvira kvalifikacija, uz definisanje svih rokova i činilaca koji će učestvovati u ovom procesu. Takođe, u

---

¹¹ Npr. predlog izmena Zakona o naučno-istraživačkoj delatnosti, Akcioni plan za sprovođenje Strategije razvoja srednjeg stručnog obrazovanja, primena Strategije razvoja informacionog društva itd.

delu „2.2. Sposobnost suočavanja sa pritiskom konkurencije i sa tržišnim silama unutar EU“ (deo „2.2.1. Ljudski kapital“) se taksativno navodi šta će sve obuhvatiti reforma sistema obrazovanja, pri čemu se razvoj NOK-a nalazi na poslednjem mestu, potpuno odvojen od nekih prioriteta koji su povezani sa njim, kao što je „usavršavanja strukture i sistema obrazovanja koji bi obezbedio fleksibilan i horizontalno i vertikalno mobilan sistem, što znači i uvođenje novih organizacionih modela i novih programa zasnovanih na ishodima učenja i kompetencijama, a u dogovoru sa socijalnim partnerima i interesnim grupama“, ili neki drugi. Nije bitno na kojem će se mestu naći koji prioritet u navođenju u NPI-u, već je važno ukazati na povezanost određenih prioriteta, politika i aktivnosti, kao i na uslovljenost sprovođenja pojedinih prioriteta prethodnim donošenjem NOK-a. Uz to, neophodno je naglasiti da se NOK odnosi na sve nivoe obrazovanja, a da se po njegovom donošenju pripremaju opisi ishoda i kompetencija za pojedinačne nivoe obrazovanja i/ili oblasti (tzv. *benchmark statements*).

3. Pri navođenju prioriteta, kako kratkoročnih, tako i dugoročnih, potrebno je jasno navesti koji su **rokovi za njihovo ostvarivanje i koje su institucije nosioci aktivnosti za realizaciju svakog prioriteta**, kao i koje će druge institucije (navesti barem one najvažnije, bez kojih nije moguće ostvariti taj cilj) biti uključene. Na ovaj način se jasno navodi koja je institucija, ustanova ili ministarstvo nadležno za koji deo realizacije planova iz NPI-a i u kojim se vremenskim okvirima moraju ostvariti ti ciljevi (dosadašnja praksa je pokazala da se rokovi vrlo često ne poštuju i da se gotovo po pravilu probijaju, a za posledice ne odgovara ni jedna institucija niti pojedinac). Delovi NPI-a koji se bave naukom i obrazovanjem („3.25. Nauka i istraživanje“ i „3.26. Obrazovanje i kultura“) predstavljaju pre svega opšti prikaz trenutnog stanja u ovim oblastima. Navedeni ciljevi budućeg razvoja obrazovanja, koji su nabrojani u glavi „2.2. Sposobnost suočavanja sa pritiskom konkurencije i sa tržišnim silama unutar EU“ (posebno deo „2.2.1. Ljudski kapital“), kao i u glavi „3.3. Pravo poslovnog nastanjanja i sloboda pružanja usluga“ (posebno deo „3.3.4. Međusobno priznavanje profesionalnih kvalifikacija“) nabrojani su kao kratkoročni, srednjoročni ili dugoročni prioriteti u delovima NPI-a koji se bave naukom i obrazovanjem, ali bez navođenja konkretnih planova, rokova, dinamike ili nadležnih institucija koje će realizovati ove aktivnosti. Takođe se i u drugim delovima NPI-a (poput delova koji se tiču rada i zapošljavanja, razvoja informacionog društva...) povezuje uspeh planiranih politika sa realizacijom prioriteta u obrazovanju, ali se ne može videti na koji način će biti sprovedene politike, reforme i planovi u obrazovanju i nauci.

4. U razvoju društva znanja, **nauka i obrazovanje (a naročito visoko obrazovanje) su nerazdvojivi**, pogotovo imajući u vidu tzv. trougao znanja: obrazovanje, istraživanje, inovacije. U sadašnjoj verziji NPI-a ove dve oblasti se prikazuju kao da su potpuno nepovezane i da nemaju uticaja jedna na drugu. Kroz visoko obrazovanje se školuju budući naučno-istraživački radnici, a studije drugog (master) i naročito trećeg stepena (doktorati) se ne mogu zamisliti bez naučno-istraživačkog rada. Takođe, kroz nauku se stvaraju nova znanja i zatim primenjuju kroz obrazovni proces. Iz tih razloga je neophodno da se u NPI-u naglasi ova veza između nauke i obrazovanja i da se ove dve oblasti daleko više povežu. Osim toga, neophodno je usvojiti izmene relevantnih zakona (Zakona o naučno-istraživačkoj delatnosti, Zakona o inovacijama i Zakona o visokom obrazovanju) koje bi doprinele većoj povezanosti ovih sektora (npr. naučna zvanja i akademska zvanja nisu usklađena što može dovesti do problema u sprovođenju nastave u visokom obrazovanju). Neke od ovih izmena su već predložene i duže vreme u proceduri donošenja.

5. U pogledu **praćenja rezultata realizovanih aktivnosti i reformi u obrazovanju trebalo bi posmatrati ishode reformi**, a ne kao što je do sada bila praksa samo ulazne parametre na početku realizacije pojedinačnih aktivnosti (jedan od primera je praćenje rezultata aktivnosti na povećanju obuhvata romske populacije obrazovanjem, gde se uglavnom navodi koliki je broj upisanih u škole afirmativnom akcijom, a ne koliko je završilo određeni nivo obrazovanja sa kojim uspehom). Stvarna postignuća određenih reformi se mogu videti samo kroz njihove ishode. Po ovom pitanju od velike koristi može biti **jedinstveni informacioni sistem (Education Information System - EIS), čija je izrada u toku, ali koji mora što pre postati funkcionalan i dostupan širem krugu zainteresovanih**. Takođe, u delu NPI-a „3.18.1. Demografsko-socijalne statistike“ trebalo bi uvrstiti i

potrebu kontinuiranog i sistematskog praćenja obrazovnih statistika, a među srednjoročnim prioritetima bi trebalo da se navede dostupnost i jasnije praćenje obrazovnih statistika zasnovanih na ishodu obrazovnog procesa. Po pitanju statističkog praćenja podataka u vezi sa obrazovanjem i naukom, u Radnoj verziji NPI, koja je stavljena na javnu raspravu, ima nekih nedoslednosti i pogrešnih podataka. Tako je u delu „3.26.2.1.1. Populacija mladih u Republici Srbiji i obrazovni nivo“ navedeno da je stopa upisa na visoko obrazovanje 64,7%, što predstavlja preveliku procenu. Podaci do kojih je COP došao govore da se radi o 43%. U odeljku „3.26.1.1. Stanje“ je na jednom mestu dat podatak da je obuhvat obaveznog pripremnog predškolskog obrazovanja 38% za školsku 2007/08. godinu, dok se na drugom mestu govori o obuhvatu od 99,6%, te bi bilo neophodno jasnije navesti na šta se odnose koji podaci. Ipak, još važnije je jasno navesti i da **zvanični podaci nisu dovoljno osetljivi na obuhvat ranjivih grupa** (siromašnih, Roma, ruralnih područja, izbeglica, raseljenih lica i lica iz readmisije), te da podaci koji se navode nedovoljno precizno opisuju postojeće stanje.

6. U savremenom svetu je **upotreba informacionih tehnologija postala neophodan uslov za uspeh pojedinca u društvu i na tržištu, kao i države u ukupnom razvoju.** U postojećoj verziji NPI-a upotreba informacionih tehnologija u nastavi se uopšte ne pominje kao prioritet. O informacionim tehnologijama se govori kao o predmetu, izbornom na nivou osnovnog i obaveznom u srednjem obrazovanju. Takođe, pominje se uspostavljanje jedinstvenog informacionog sistema obrazovanja i vaspitanja kao kratkoročni prioritet. Ovo su dva od tri vida upotrebe ICT-a u školama. Treći je upotreba ICT-a u učenju i nastavi, koji prožima čitav kurikulum, npr. upotreba interneta u drugim predmetima i kao sredstva u kolaborativnom učenju, itd. S obzirom na značaj ICT-a u pristupu i kreiranju znanja u svim oblastima, uvođenje ICT-a kao nastavnog sredstva bi moralo da postane jedan od prioriteta i NPI-u. Takođe, u samom NPI-u bi trebalo uskladiti termine, jer se naizmenično koriste termin „informatičko društvo“ i „informaciono društvo“ (što je pravilnije).

7. Pitanje **finansiranja obrazovanja i nauke** je jedno od bitnijih u budućim planovima razvoja i to pitanje se i u NPI-u navodi kao vrlo važno. Međutim, iz ovog dokumenta je potpuno nejasno na koji način će se ostvariti povećanje ulaganja u obrazovanje i nauku i u kom obimu. Naime, ne ide se dalje od pozivanja na međunarodne dokumente, kao što je Lisabonska deklaracija EU o dostizanju izdvajanja za istraživanje i razvoj od 3% BDP, ili na razvojnu politiku EU i preporuke UNESCO-a o povećanju ulaganja u obrazovanje na 6%. Osim konkretizacije pitanja povećanja finansiranja obrazovanja i nauke, po ovom pitanju predlozi za dopune i izmene u NPI-u su sledeći:

- a) Srednjoročni prioritet za obrazovanje je povećanje izdvajanja BDP na 6%, ali se ne navodi koliko je učešće ovih ulaganja u kojem nivou obrazovanja, niti koja je struktura ovih izdvajanja (tj. koliko je učešće finansiranja iz budžeta, a koliko iz drugih izvora). Takođe, trebalo bi jasno naznačiti da li se ovo povećanje ulaganja odnosi na razvojne politike u obrazovanju (što smatramo da bi trebalo da bude prioritet) ili na finansiranje „održavanja“ nastavnog procesa, tj. na plate zaposlenih u prosveti, održavanje zgrada, nastavni materijal.
- b) Potrebno je napraviti bolje praćenje efikasnosti ulaganja na mikro nivou, kako bi se moglo ukazati na stvarne efekte odnosa rashoda i BDP-a u obrazovanju. Ovo postaje izuzetno značajno pitanje, što znači da je, zajedno sa povećavanjem ulaganja u obrazovanje, neophodno utvrditi i apsorpcionu moć celokupnog sistema da sredstva koristi na optimalan način i da se kvalitet neprekidno unapređuje. Efikasna alokacija resursa ne može imati jednostran karakter i biti linearno raspoređena na celokupan javni sektor. Neophodno je odrediti sredstva u okviru svake oblasti javnog sektora koje bi odražavale specifičnost (u slučaju obrazovanja npr. sredstva za kontinualnu edukaciju zaposlenih, sredstva za horizontalnu mobilnost studenata), kojima bi se direktno menjala struktura funkcionisanja obrazovnog sistema. Za uspešno praćenje ovih pokazatelja potreban je, kao što je već rečeno, efikasan informacioni sistem, koji pored ulaznih parametara prati i ishode određenih politika, reformi i pojedinačnih aktivnosti.
- c) U vezi sa prethodnim, neophodno je pre svega uskladiti zakonske i podzakonske akte koji se tiču obrazovanja, pogotovo u oblasti visokog obrazovanja. Uprkos usvajanju

novog Zakona o visokom obrazovanju u avgustu 2005. godine, nije izmenjen način finansiranja visoko-obrazovnih ustanova, što u mnogome sprečava ili ograničava reformske procese u visokom obrazovanju. Osim toga, bilo bi poželjno razmotriti novi sistem finansiranja visokog obrazovanja koji bi veću važnost dao rezultatima visokog obrazovanja, u smislu trajanja studiranja, stope završavanja, zapošljavanja diplomiranih stručnjaka itd.

- d) U sadašnjoj verziji predloga NPI-a se navodi potreba izmene finansiranja naučnoistraživačke delatnosti, naročito u pogledu stimulanja ulaganja industrije i privatnog sektora. Međutim, u delu o nauci i istraživanju je nedovoljno jasno navedeno da li je ovakva politika kratkoročni, srednjoročni ili dugoročni prioritet. Potrebno je navesti kao kratkoročni prioritet donošenje zakonskih propisa o stimulanju ulaganja industrije i privatnog sektora u naučnoistraživački rad. Uz poreske olakšice, koje se navode u NPI-u kao jedna od mera, trebalo bi predvideti i ostale, kao na primer korišćenje patenata, pravo prioriteta na zapošljavanje najboljih naučnika na konkretnim projektima za potrebe finansijera, itd. Naravno, u svim slučajevima bi se u obzir uzimali propisi (od kojih neki tek moraju biti doneti, a neki unapređeni) o zaštiti prava na rad, o intelektualnoj svojini, patentima, zaštiti od monopola, itd. Postojeći način finansiranja naučnoistraživačke delatnosti iz budžeta, prema kojem se sredstva daju samo naučnoistraživačkim organizacijama registrovanim u Ministarstvu nauke u slučaju da ispunjavaju definisane uslove, u značajnoj meri ograničava rad i samih organizacija, a naročito pojedinačnih naučnika. Praktično je nemoguće dobiti sredstva iz budžeta za samostalni istraživački projekat jednog ili grupe istraživača, kao i istraživača koji rade u okviru privatnih institucija visokog obrazovanja koji samostalno žele da realizuju određeno istraživanje, osim na konkursima koji se organizuju sporadično. Potrebno je predvideti i druge načine preraspodele sredstava iz budžeta, poput sistema bodovanja i definisanja prioriteta. Jedan deo ovih mera već je predviđen predlogom izmena Zakona o naučno-istraživačkoj delatnosti te bi bilo neophodno što pre taj predlog staviti na dnevni red Narodne skupštine.
- e) Potrebno je predvideti izmene postojećeg sistema studentskog i učeničkog standarda, s obzirom da je došlo do određenih izmena u obrazovnom sistemu (masifikacija obrazovnog sistema i reforma strukture i programa) i da je potrebno međusobno uskladiti različite propise i procedure. Takođe, podaci iz Ankete o životnom standardu (2007) pokazuju da su najmanje obrazovani i dalje najviše ugroženi siromaštvom, tako da bi trebalo predvideti da se jedan deo stipendija dodeljuje na osnovu ekonomskog i imovinskog stanja. Time bi se omogućilo obrazovanje i socijalno ugroženima, odnosno siromašnima.
- f) NPI navodi samo kolika su trenutna i planirana izdvajanja iz budžeta za obrazovanje. Ne navode se sredstva koja dolaze iz drugih izvora, koja su značajna, naročito ako se uzme u obzir povećanje broja privatnih obrazovnih ustanova na svim nivoima. Takođe, ne navode se ni izvori finansiranja iz međunarodnih donacija, projekata i fondova, naročito iz EU.

8. Društvo znanja se zasniva na dostupnosti informacija i znanja, kako bi mogli da se primene u praksi što efikasnije i da se na osnovu njih nadogradi i dođe do novih znanja. Međutim, to ne znači da se ove informacije i znanja mogu upotrebljavati neovlašćeno. Zbog toga je potrebno što bolje zaštititi prava onih pojedinaca ili ustanova koji su „tvorci“ novog znanja, odnosno stvoriti uslove u kojima će se zaštititi intelektualna svojina naučno-istraživačkih radnika i ustanova. U NPI-u se govori o zaštiti intelektualne svojine (deo „3.7 Pravo intelektualne svojine“), ali pre svega u smislu zaštite industrijske svojine. Potrebno je odrediti kao jedan od prioriteta u nauci i istraživanju uspostavljanje efikasnih mehanizama (od izmene zakona, do praktičnih postupaka) za zaštitu intelektualne svojine naučno-istraživačkih radnika i ustanova i njihovih autorskih prava, pri čemu se moraju očuvati akademske slobode i princip dostupnosti rezultata istraživanja. Takođe, potrebno je odrediti koja će ministarstva i ustanove biti nosioci ovih izmena i u njima učestvovati.

9. Među prioritetima NPI-a vezanih za obrazovanje se navodi usvajanje akcionih planova za sprovođenje Strategije razvoja stručnog obrazovanja i osposobljavanja i Strategije obrazovanja odraslih. Iako su bez ikakve sumnje ovi akcioni planovi neophodni kako bi se omogućilo dosledno sprovođenje navedenih strategija, potrebno je najpre utvrditi opštu strategiju razvoja obrazovanja u Srbiji, a zatim i strategije razvoja svih nivoa obrazovanja, uz eventualne izmene i dopune postojeće dve. Ovo moraju biti prioriteta u oblasti obrazovanja, na čijoj će pripremi, a zatim i realizaciji raditi što širi krug ministarstava i relevantnih ustanova, institucija i organizacija.

10. Podaci u radnoj verziji NPI-a koja je stavljena na javnu raspravu a koji se tiču obuhvata obaveznog pripremnog predškolskog obrazovanja nedovoljno precizno opisuju trenutno stanje i plan za dalji razvoj. Među kratkoročnim prioritetima za obrazovanje je navedena i „razrada posebnih mera za povećanje obuhvata dece iz osetljivih grupa programom pripreme za polazak u školu“, a među srednjoročnim prioritetima „povećanje obuhvata predškolskim obrazovanjem na 50%“. S obzirom na to da predškolsko obrazovanje ima izuzetno velik uticaj na uspeh u daljem školovanju (na osnovu rezultata do kojih se došlo različitim globalnim istraživanjima) i s obzirom na tendenciju produženja obaveznog školovanja, ovo je nedopustivo stanje u kojem je više od pola populacije dece odgovarajućeg uzrasta u startu u neravnopravnom položaju, tj. uskraćeno je za obavezni pripremi program. Plan za rešavanje ovog stanja bi morao biti osmišljen preciznije nego što je to sada slučaj. Jedna mogućnost je osmišljavanje kriterijuma na osnovu kojih bi se omogućilo sprovođenje ovih programa u privatnim vrtićima uz državne subvencije.

Nadamo se da će ovde pomenute primedbe i predložene dopune NPI-a doprineti njegovom poboljšanju i da će biti shvaćene kao želja da se doprinese njegovom kvalitetu i ostvarivanju ciljeva razvoja Srbije kao društva znanja, čime će se doprineti i uspešnom procesu evropskih integracija. Centar za obrazovne politike (COP), sa svojim saradnicima, stoji Vam na raspolaganju u budućim aktivnostima na pripremi i sprovođenju NPI-a, naročito u oblasti obrazovanja i nauke. U tom smislu, COP može ponuditi svoju ekspertizu, kao i rezultate nekih svojih realizovanih aktivnosti, kao i onih čija je realizacija u toku ili počinje, a posebno:

- 1) **Finansiranje obrazovanja** – u pripremi je objavljivanje rezultata istraživanja o finansiranju visokog obrazovanja, a od oktobra 2008. godine započinjemo istraživanje za ostale oblasti obrazovanja i obrazovanja uopšte, kao i finansiranje nauke;
- 2) **Nacionalni okvir kvalifikacija** – naročito po pitanju ishoda učenja i kompetencija, razvoja kurikuluma, pojedinih nastavnih programa u srednjem stručnom obrazovanju i odnosu prema tržištu rada (konkretno za Beograd), usaglašavanja kurikuluma (Tuning) na regionalnom nivou, a od septembra 2008. godine pokrećemo aktivnosti usmerene na angažovanje relevantnih ustanova i institucija u pogledu izrade Nacionalnog okvira kvalifikacija.